Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 3. 1. 2013, sp. zn. 1 To 39/2012, ECLI:CZ:VSOL:2013:1.TO.39.2012.1

Číslo: 74/2013

Právní věta:

I. Zákonné důvody k přezkoumání výroku o vině odvolacím soudem na podkladě odvolání státního zástupce podaného proti výroku o trestu podle § 254 odst. 2 tr. ř. jsou dány tehdy, lze-li učinit závěr, že vytýkaná nepřiměřená mírnost uloženého trestu má svou příčinu v nesprávné právní kvalifikaci skutku. Tak tomu je zejména tehdy, je-li možné s ohledem na obsah podaného opravného prostředku dospět k závěru, že namítané nedostatečné zohlednění způsobu spáchání činu pachatelem (např. zvlášť surový způsob) a jeho přístupu k poškozenému (např. výrazná míra necitelnosti k němu) při výměře trestu svědčí pro nesprávnost závěru o formě zavinění následku způsobeného pachatelem a tím i právního posouzení skutku jako trestného činu spáchaného z nedbalosti.

II. Je-li příčinou smrti poškozeného omisivní charakter jednání pachatele, který nereagoval na nebezpečí vzniklé z jeho předchozího ohrožujícího jednání (např. dlouhodobé umístění vážně nemocného poškozeného do prostor, z nichž se sám nedokáže vzdálit či přivolat si pomoc), závěr o formě zavinění smrtelného následku je třeba dovodit ze skutkových okolností, které se vztahují zejména k tzv. druhé fázi ingerence, tj. k té části jednání pachatele, která se vyznačuje opomenutím konání, k němuž byl pachatel povinen (omisi). Význam komisivní části jednání se omezuje na to, že zakládá zvláštní povinnost pachatele konat.

Pokud neexistovaly skutkové okolnosti, pro které by pachatel, byť bez přiměřených důvodů, mohl spoléhat na to, že smrt poškozeného v důsledku jeho nečinnosti nenastane, nelze učinit závěr, že smrt poškozeného zavinil z vědomé nedbalosti, neboť se vznikem následku byl v takovém případě srozuměn, a je proto odpovědný za trestný čin vraždy.

Soud: Vrchní soud v Olomouci

Datum rozhodnutí: 03.01.2013

Spisová značka: 1 To 39/2012

Číslo rozhodnutí: 74

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Opomenutí, Řízení o odvolání, Vražda, Zavinění

Předpisy: § 112 tr. zákoníku
§ 140 tr. zákoníku
§ 15 tr. zákoníku
§ 16 tr. zákoníku
§ 254 odst. 2 tr. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Z o d ů v o d n ě n í :

I.

Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 9. 2. 2012, č.j. 37 T 3/2011-429, byla obžalovaná J. K. uznána vinnou v bodě 1) trestným činem ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák., v bodě 2) trestným činem neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák., kterých se dle zjištění soudu prvního stupně dopustila tím, že

> 1) v přesně nezjištěné době od ledna 2009 v O.-P., v domě na N. S. Č. č. 534/2, v bytě č. 6 ve čtvrtém patře, jehož oprávněným nájemcem v předmětné době byla poškozená M. G., po předchozí vzájemné ústní dohodě o tom, že budou společně obývat předmětný byt za podmínky, že obžalovaná bude poškozené přispívat na úhradu nájemného v době, kdy poškozená již nebyla z důvodu neutěšeného a zhoršujícího se zdravotního stavu schopna samostatné chůze ani samostatné péče o vlastní osobu, obžalovaná, vědoma si této skutečnosti, odvedla poškozenou M. G. na půdu určenou ke skladování věcí, situovanou vedle předmětného bytu, kde ji s vědomím, že poškozená sama není schopna zabezpečit své základní životní potřeby, a s vědomím, že bez cizí pomoci se nemůže z půdy vzdálit, vrátit se do bytu ani přivolat si pomoc, přičemž obžalovaná byla s ohledem na společné soužití s poškozenou v jedné domácnosti jedinou osobou za dané situace schopnou a povinnou poškozené pomoc zabezpečit, poškozenou, oblečenou toliko do roláku, kalhotek a ponožek, položila na kamennou podlahu na jednu vrstvu pestrobarevné textilie, přikryla ji dekou a na tomto místě bez dozoru jiné osoby po delší dobu zanechala bez řádné pomoci, kterou vyžadoval její aktuální zdravotní stav, aniž zabezpečila lékařskou péči, v důsledku čehož poškozená M. G. na tomto místě v dosud přesně nezjištěné době v jarních měsících roku 2009 zemřela, přičemž bezprostřední příčinu smrti poškozené se nepodařilo určit; obžalovaná poté, co zjistila úmrtí poškozené, tuto skutečnost zatajila,
>
> 2) v dosud nezjištěné době od jarních měsíců roku 2009 do 1. 11. 2009 v O.-P. v domě na N. S. Č. č. 534/2 v bytě č. 6 po zjištění úmrtí poškozené M. G., oprávněné nájemnice uvedeného bytu, vědoma si skutečnosti, že byt do doby úmrtí poškozené obývala bez právního důvodu pouze na podkladě ústního souhlasu poškozené, úmyslně zatajila úmrtí poškozené, aby mohla předmětný byt i nadále užívat bez právního důvodu a bez vědomí vlastníka bytu, kterým je Statutární město O., Městský obvod M. O. a P., se sídlem P. n. č. 8, O.-M. O., přičemž tento byt v předmětném období skutečně nadále užívala a zamezila svým jednáním jeho vlastníku v další dispozici s bytem.

Za shora uvedené trestné činy byla obžalovaná odsouzena podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák., za použití § 35 odst. 1 tr. zák., k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání dvou roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. zařazena do věznice s dozorem.

II.

Proti rozsudku soudu prvního stupně podaly ihned po jeho vyhlášení odvolání obžalovaná a v zákonné lhůtě i státní zástupkyně.

Státní zástupkyně podala odvolání v neprospěch obžalované a napadla jím výrok o trestu. Namítá, že trest obžalované uložený pod polovinou zákonné trestní sazby dostatečně nezohledňuje její soudem

konstatovanou obzvláštní surovost a necitlivost k poškozené, jakož i absenci jí polehčujících okolností. Trest obžalované uložený soudem prvního stupně je státní zástupkyní považován za nepřiměřeně mírný jak ve vztahu v rozsudku pečlivě rozebraným okolnostem skutku, tak vzhledem k osobě obžalované, u které lze s ohledem na její osobní historii shledávat výrazné limity pro její významnější otevření se pozitivním sociálním vlivům a změnám. Státní zástupkyně proto navrhla, aby odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. e), odst. 2 tr.ř. napadený rozsudek zrušil ve výroku o trestu a podle § 259 odst. 3, 4 tr. ř. obžalované nově podle ustanovení § 224 odst. 2 tr. zák. uložil úhrnný trest odnětí svobody v horní polovině zákonné trestní sazby a pro výkon tohoto trestu ji podle § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. zařadil do věznice s dozorem.

V rámci tohoto opravného prostředku státní zástupkyně rovněž navrhla, aby odvolací soud upravil z podnětu odvolání obžalované při zachování užité právní kvalifikace, kterou pokládá za zákonnou, popis skutku. Ten neodpovídá zcela skutkovým zjištěním v tom směru, že poté, co obžalovaná „poškozenou odvedla či umístila na přilehlou půdu, této současně zabezpečila donášku stravy a alkoholu (pro což svědčí především zjištění alkoholu v těle poškozené a přítomnost zbytků pevné stravy v jejím střevním traktu ne starší tří až pěti dnů) a stejně se tak o poškozenou v základní míře starala i z hlediska hygieny (když poškozená sice byla pokálená, ale měla přiloženu plenu), avšak již řádně nezabezpečila potřebnou lékařskou péči, což v konečném důsledku mohlo vést ke smrti poškozené, byť tato se, s ohledem na pokročilý alkoholismus a na tuto skutečnost navazující zdravotní potíže, již nejpozději v lednu 2009 nacházela v kritickém zdravotním stavu“.

Obžalovaná J. K. (dále jen „obžalovaná“) v odůvodnění svého odvolání zpracovaného jejím obhájcem uvedla, že svým odvoláním podaným bezprostředně po vyhlášení rozsudku napadla výrok o vině i trestu, přičemž napadenému rozsudku vytýká nesprávná skutková zjištění, nevypořádání se se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí a v důsledku toho i nesprávnost výroku o vině a potažmo výroku o trestu.

Přestože obžalovaná popisovala celou nešťastnou událost v přípravném řízení rozdílným způsobem, u hlavního líčení uvedla, že poškozená zemřela přirozenou smrtí ve svém bytě na pohovce, vyjádřila se k odmítání stravy poškozenou, k naložení s jejím tělem po úmrtí i důvodům neoznámení skonu poškozené příslušným orgánům. Je přesvědčena, že tento popis celé události koresponduje s dalšími ve věci provedenými důkazy, a to přes rozpory v jejích tvrzeních v různých fázích trestního řízení.

Svědecké výpovědi jsou důkazy nepřímými, žádný ze svědků nepodal svědectví, z něhož by vyplývalo, že by se obžalovaná skutku dopustila tak, jak je uvedeno v obžalobě. U hlavního líčení se slyšení svědkové vyjadřovali k doručování písemností a důchodu pro poškozenou, sousedé k jejímu soužití s poškozenou a svědkové J. D. a B. K. k nálezu těla poškozené. Lze usoudit, že k úmrtí poškozené došlo v jarních měsících roku 2009. I poukazem na výpověď J. D., že při jeho návštěvě bytu již po úmrtí poškozené se na pohovce nacházela hromada hadrů a obžalovaná tohoto vyzvala, aby si na pohovku nesedal, dovozuje obžalovaná, že svědecké výpovědi jsou v souladu s jejími vyjádřeními a tato potvrzují.

Citací poznatků ze znaleckých posudků s důrazem na nález tzv. bzučivek činí obžalovaná závěr, že je vysoce pravděpodobné, že tělo poškozené se v počáteční fázi rozkladu po pachovém zatraktivnění mrtvoly poškozené nacházelo v souladu s jejím tvrzením v předmětném bytě na pohovce, když množství nalezených kukel lze vysvětlit úklidem, který v bytě provedla.

Další otázkou, kterou je třeba řešit, je, měla-li obžalovaná ve vztahu k poškozené důležitou povinnost vyplývající z jejího zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou jí podle zákona.

Je zřejmé, že poškozené byl bezprostředně před smrtí podán alkohol, a to v nemalém množství. Soud přitom dospěl k závěru, že jedinou osobou, která mohla poškozené alkohol podat, byla obžalovaná,

která tak mohla v souladu s jejím tvrzením poškozené zabezpečovat základní životní potřeby, jídlo a pití. Stav nutriční karence poškozené musí souviset s jejím alkoholismem.

Protože vina obžalované nebyla ve vztahu k jednáním, která jsou jí kladena za vinu, bez jakýchkoli pochyb prokázána, navrhla tato, aby odvolací soud napadený rozsudek podle § 258 odst. 1 písm. b) tr. ř. zrušil a podle § 259 odst. 3 tr. ř. nově rozhodl v duchu zásady *in dubio pro reo* o jejím zproštění obžaloby v celém rozsahu, případně tak, aby podle § 259 odst. 1 tr. ř. věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

V písemném vyjádření k odvolání státní zástupkyně vyjádřila obžalovaná názor, že jí uložený trest není trestem nepřiměřeně mírným, neboť setrvává na stanovisku o nesprávných zjištěních a posouzení věci v případě skutku pod bodem 1) výroku rozsudku. V případě druhého protiprávního jednání bylo její jednání zapříčiněno opět její tíživou životní situací a špatným zdravotním stavem jejího druha. Aniž uvedla, jakým způsobem má být rozhodnuto o odvolání státní zástupkyně, učinila shodný návrh na rozhodnutí odvolacího soudu, doplněný o alternativu, aby jí odvolací soud – pokud nerozhodne zprošťujícím výrokem – uložil trest odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu.

K výzvě odvolacího soudu, aby jednoznačně vymezila, zda svým odvoláním napadá i výrok o vině pod bodem 2) a jaké vady tomuto výroku, případně řízení mu předcházejícímu, vytýká, obžalovaná prostřednictvím svého obhájce sdělila, že její odvolání směřuje toliko proti výroku o vině v bodě 1) napadaného rozsudku a proti výroku o trestu. Svůj návrh na výrok rozhodnutí odvolacího soudu zpřesnila tak, že navrhla, aby napadený rozsudek byl zrušen ve výroku o vině pod bodem 1) a nově bylo podle ustanovení § 259 odst. 3 tr.ř. rozhodnuto tak, že v duchu zásady *in dubio pro reo* se obžalovaná jednání uvedeného pod bodem 1) obžaloby zprošťuje a za jednání pod bodem 2) výroku rozsudku se jí ukládá trest nespojený s přímým výkonem odnětí svobody, nebo aby podle ustanovení § 259 odst. 1 tr. ř. odvolací soud věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

III.

Protože obě odvolání byla podána oprávněnými osobami (§ 246 odst. 1 písm. a/, písm. b/ tr. ř.) v zákonem stanovené lhůtě (§ 248 odst. 1 tr. ř.), splňují obsahové náležitosti odvolání (§ 249 odst. 1, 2 tr. ř.) a byla podána proti rozhodnutí, vůči němuž zákon podání tohoto opravného prostředku umožňuje (§ 245 odst. 1 tr. ř.), dospěl vrchní soud k poznatku, že nenastaly zákonné důvody pro jejich vyřízení způsobem upraveným v § 253 odst. 1 tr. ř. (zamítnutí odvolání pro zde uvedené procesní vady), či v § 253 odst. 3 tr. ř. (odmítnutí odvolání). K projednání obou opravných prostředků proto nařídil veřejné zasedání, které se uskutečnilo v nepřítomnosti obžalované, neboť ta se, ač řádně obeslána, k jednání odvolacího soudu nedostavila.

Intervenující státní zástupkyně vrchního státního zastupitelství rozšířila rozsah a argumentaci podaného odvolání, když vyjádřila nesouhlas s právním posouzením skutku popsaného v bodě 1) napadeného rozsudku. Odvolacímu soudu navrhla, aby při aplikaci § 254 odst. 2 tr. ř. přezkoumal na podkladě podaného odvolání i uvedený výrok o vině. Vyjádřila názor, že na podkladě skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně je možno vyslovit závěr, že obžalovaná si možného smrtelného následku poškozené byla vědoma a že jí vznik takového následku byl lhostejný. Soud prvního stupně pominul, že úmyslný trestný čin může mít dvě podoby. V podstatě vůbec neuvažoval o eventuálním úmyslu, ač vzhledem k tenké hranici mezi vědomou nedbalostí a eventuálním úmyslem se věcí měl důsledněji zabývat. Jednání obžalované je dle státní zástupkyně třeba posoudit jako trestný čin vraždy spáchaný formou omise, případně vzhledem k závěrům znaleckého posudku z odvětví zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, a poznatku, že bezprostřední příčinu úmrtí poškozené nelze jednoznačně určit, jako pokus tohoto trestného činu. V rámci konečného návrhu proto státní zástupkyně navrhla, aby odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. d) tr.ř. napadený rozsudek zrušil ve výroku o vině pod bodem 1) a nově obžalovanou uznal vinnou trestným činem

vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. Při nezměněném výroku o vině pod bodem 2) navrhla obžalované uložit úhrnný trest ve spodní čtvrtině zákonné trestní sazby se zařazením do věznice se zvýšenou ostrahou. Odvolání obžalované navrhla jako nedůvodné zamítnout.

Obhájce obžalované přednesl odvolání obžalované ve shodě s jeho písemným vyhotovením. Ve vztahu k odvolání státní zástupkyně vyjádřil názor, že odvolací soud by měl vycházet z odvolání, které bylo doručeno soudu dne 2. 4. 2012 a tudíž v zákonné lhůtě. Tímto odvoláním, resp. jeho rozsahem, by měl být vázán. Měl by se řídit zásadou zákazu *reformationis in peius* a měl by rozhodovat o odvolání, které bylo podáno pouze ve vztahu k výroku o druhu a výši trestu a nikoli ve vztahu k právní kvalifikaci skutku, jak se toho domáhá rozšíření odvolání intervenující státní zástupkyní. Závěrem proto navrhl, aby odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně v napadené části přezkoumal, s využitím ustanovení § 258 odst. 1 písm. b) tr. ř. tento následně ve výroku o vině označeném pod bodem 1) a ve výroku o trestu zrušil a aby podle ustanovení § 259 odst. 3 tr. ř. nově rozhodl tak, že obžalovanou zprostí obžaloby pro tento skutek a za jednání pod bodem 2) napadeného rozsudku jí uloží trest odnětí svobody nespojený s jeho přímým výkonem. Alternativně navrhl, aby po zrušení rozsudku v označené části věc podle § 259 odst. 1 tr. ř. vrátil soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. Odvolání státní zástupkyně navrhl jako nedůvodné zamítnout.

IV.

Na podkladě podaných odvolání přezkoumal vrchní soud napadený rozsudek a řízení mu předcházející, když současně přihlížel k rozsahu, v jakém ten který z odvolatelů rozsudek soudu prvního stupně napadl. V tomto směru vycházel ze znění § 254 odst. 1 tr. ř., z něhož plyne, že „nezamítne-li nebo neodmítne-li odvolací soud odvolání podle § 253, přezkoumá zákonnost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání, i správnost postupu řízení, které jim přecházelo, a to z hlediska vytýkaných vad“.

Z citovaného ustanovení trestního řádu vyplývá, že je to zásadně odvolatel, kdo svým vymezením napadených výroků v podaném odvolání určuje rozsah přezkumné povinnosti soudu. S ohledem na podání obžalované ze dne 20. 11. 2012, v němž výslovně vyjádřila, že nenapadá výrok pod bodem 2) rozsudku nalézacího soudu, je zřejmé, že vně přezkumu odvolacího soudu se ocitá tento výrok o vině obžalované, neboť nebyl napaden ani odvoláním státní zástupkyně (a zákonný důvod k jeho přezkoumání nevyvstává ani ze souvislostí vyložených níže).

Protože odvolací soud usoudil, že výše citované znění § 254 odst. 1 tr. ř., resp. znění opravného prostředku státní zástupkyně, by mohlo u obžalované vyvolat zdání, že z podnětu tohoto odvolání může odvolací soud přezkoumat pouze jí výslovně napadený výrok o trestu a případnou změnu v neprospěch obžalované pak z podnětu tohoto opravného prostředku provést opět jen v případě výroku o trestu, z důvodu zajištění práva obžalované na spravedlivý proces, zejména z pohledu možnosti obhajoby uplatnit obhajovací práva i k případně jinému právnímu posouzení skutku obsaženému ve výroku napadeného rozsudku, byla obžalovaná již v souvislosti s nařízením veřejného zasedání o odvolání upozorněna na znění § 254 odst. 2 tr. ř., z jehož znění plyne, že „mají-li však vytýkané vady svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání, přezkoumá odvolací soud i správnost takového výroku, na který v odvolání napadený výrok navazuje, jestliže oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání“. Reálnost přezkoumání předcházejícího výroku, tj. výroku o vině, totiž v posuzované věci vyplynula z toho, že výrok o trestu napadla státní zástupkyně, tj. procesní strana, která je ve smyslu § 246 odst. 1 písm. a) tr. ř. oprávněna rozsudek odvoláním napadnout „pro nesprávnost kteréhokoli výroku“. Uvedené procesní poučení bylo obžalované poskytnuto proto, aby v případě odlišného právního závěru odvolacího soudu ohledně právní kvalifikace některého ze skutků popsaných ve výroku napadeného rozsudku nemohlo být rozhodnutí odvolacího soudu (tj. v takovém případě rozsudek vydaný za podmínek § 259 odst. 3, 4 tr. ř.) označeno za rozhodnutí překvapivé, tzn. takové, jehož vydáním by bylo porušeno ustanovení čl. 40

odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dale „Listiny") i ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 209/1992 Sb. a v konečném důsledku i ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, kterým je zaručeno právo na spravedlivý proces (srov. např. rozhodnutí Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 377/01, které zdůraznilo, že obviněný v průběhu trestního řízení proti své osobě vedeného před soudy má právo vědět, jakým směrem se ubírají úvahy i odvolacího soudu při rozhodování o tom kterém konkrétním trestném činu /všech znacích jeho skutkové podstaty/).

Výše zmíněné poučení (tj. upozornění na možnost odlišného právního posouzení skutku odvolacím soudem) odvolací soud obžalované a jejímu obhájci zaslal proto, že dospěl k poznatku o nutnosti aplikace ustanovení § 254 odst. 2 tr. ř. v posuzované věci. Zákonnou dikcí „mají-li však vytýkané vady svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání" je třeba dle vrchního soudu rozumět i takové případy, kdy interpretací opravného prostředku (a v něm obsažené argumentace) lze dospět k poznatku, že odvolatelem uplatňované skutečnosti týkající se způsobu spáchání činu pachatelem (např. „obzvláštní surovost") a přístupu pachatele k poškozenému (např. „necitlivost k poškozené"), které mají dle jeho mínění nalézti svého výrazu v odlišně uloženém trestu (jeho druhu či výměře), ve skutečnosti svědčí o nesprávnosti vyhodnocení namítaných skutečností nalézacím soudem v napadeném rozsudku již v tzv. rovině základů trestní odpovědnosti, tj. v souvislosti s učiněním výroku o vině pachatele příslušným trestným činem. Jinými slovy řečeno, pokud odvolatelem namítané skutečnosti mohou vést k závěru, že soud prvního stupně např. nesprávně určil formu pachatelova zavinění následku a v důsledku toho jej uznal vinným nedbalostním trestným činem, ač správně měl dospět k tomu, že se dopustil trestného činu úmyslného, pak z pohledu dikce § 254 odst. 2 tr.ř. je odvolací soud oprávněn a současně povinen přezkoumat i odvolatelem výslovně nenapadený výrok o vině. Lze jen doplnit, že nesplnění této povinnosti odvolacím soudem nemá žádný vliv na případně navazující řízení dovolací (srov. č. 38/2007 – I. Sb. rozh. tr.).

Protože nutnost aplikace § 254 odst. 2 tr.ř. v posuzované věci dovodil odvolací soud již v rámci přípravy na veřejné zasedání ve vztahu k výroku o vině pod bodem 1) napadeného rozsudku, zaslal obžalované a jejímu obhájci výše zmíněné upozornění stran možnosti jiného právního posouzení skutku v odvolacím řízení.

Je třeba dodat, že vzhledem k argumentaci státní zástupkyně v písemně podaném odvolání, kdy nepřiměřenou mírnost trestu uloženého obžalované shledávala v okolnostech, které se vztahují ke skutku popsanému pod bodem 1) výroku o vině, bylo možno nutnost přezkumu výroku o vině odvolacím soudem v důsledku uplatnění § 254 odst. 2 tr. ř. dovodit právě jen k tomuto výroku. Pouze ve vztahu k němu bylo možno uvažovat o chybném právním posouzení skutku, jehož důsledkem může být (a v posuzované věci bylo, jak rozvedeno níže) uložení nepřiměřeně mírného trestu (v daném případě hluboko pod spodní hranicí zákonné trestní sazby stanovené na trestný čin, jehož znaky po stránce objektivní i subjektivní obžalovaná ve skutečnosti naplnila). Pro úvahy o druhu a výši trestu ve své podstatě marginální význam skutku popsaného pod bodem 2) napadeného rozsudku nemohl z hlediska ustanovení § 254 odst. 2 tr. ř. přezkum tohoto výroku o vině odvolacím soudem vyvolat, zejména bylo-li zjištěno, že státní zástupkyní namítaná nepřiměřená mírnost uloženého trestu nebyla podpořena žádnou (soudem prvního stupně důsledně nehodnocenou) skutkovou okolností, která by se vztahovala ke skutku pod tímto bodem výroku o vině popsanému.

Na podkladě citovaných ustanovení trestního řádu (§ 254 odst. 1, 2 tr. ř.) a obsahu obou podaných odvolání proto vrchní soud přezkoumal (a to z podnětu obou těchto řádných opravných prostředků) napadený rozsudek ve výroku o vině trestným činem ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák. a ve výroku o uloženém úhrnném trestu odnětí svobody a zjistil následující skutečnosti:

V.

Opravné prostředky neuplatnily ve své argumentaci žádnou výhradu, která by měla svědčit o potřebě zrušení napadeného rozsudku z důvodu § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř., dle něhož odvolací soud zruší napadený rozsudek „pro podstatné vady řízení, které rozsudku předcházelo, zejména proto, že v tomto řízení byla porušena ustanovení, jimiž se má zabezpečit objasnění věci nebo právo obhajoby, jestliže mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku“.

Přezkoumáním řízení, které vydání rozsudku předcházelo, dospěl odvolací soud k poznatku, že nenastal důvod aplikace § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř. Ve stručnosti lze poukázat na to, že trestní stíhání obžalované bylo zahájeno zákonem předpokládaným způsobem (usnesení o zahájení trestního stíhání), obžalovaná byla řádně poučena o svých procesních právech, poté, co vznikl důvod nutné obhajoby (v důsledku rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 4. 2011, sp.zn. 1 Ntd 4/2011, o věcné příslušnosti krajského soudu k rozhodnutí věci), byl obžalované ustanoven obhájce, který v řízení před krajským soudem realizoval svá oprávnění (§ 41 tr. ř.) při obhajobě obžalované. Žádná pochybení nenastala při opatřování a provádění důkazů, řízení dostatečně respektovalo zásadu ústnosti a bezprostřednosti, jak při podání obžaloby (§ 176 odst. 1 tr. ř.), tak při vydání napadeného rozsudku (§ 220 odst. 1 tr. ř.), byla dodržena zásada obžalovací (§ 2 odst. 8 tr. ř.), neboť bylo rozhodnuto o skutcích, ohledně nichž došlo k zahájení trestního stíhání obžalované.

Rozsah dokazování je třeba považovat za dostačující k tomu, aby o vině obžalované mohlo být rozhodnuto v souladu s požadavkem § 2 odst. 5 tr. ř. (ostatně kusost dokazování ani nenamítá žádný z odvolatelů).

VI.

Skutková zjištění nalézacího soudu mají oporu v provedeném dokazování, resp. ve vyhodnocení důkazů tímto soudem, které je obsaženo v odůvodnění napadeného rozsudku, kdy krajský soud s oporou o obsah důkazů, které cituje, vyložil, proč neuvěřil změněné výpovědi obžalované o tom, že poškozená zemřela přirozenou smrtí v bytě, který jako nájemnice obývala.

Domáhá-li se obžalovaná ve svém odvolání dovození jiných skutkových závěrů, pak je nezbytné poukázat na to, že tak činí cestou vlastní (od hodnotících úvah nalézacího soudu odlišné) interpretace poznatků plynoucích z provedených důkazů, aniž by přesvědčivým způsobem doložila nesprávnost či nelogičnost hodnotících postupů nalézacího soudu. Na daném místě je ovšem nezbytné připomenout, že v trestním řízení se uplatňuje zásada, že důkazy (závazným způsobem) hodnotí ten orgán, který je provádí, a že zejména z procesní činnosti takového orgánu (v daném případě soudu prvního stupně) mohou vyvstat skutková zjištění, která jsou následně předmětem právního posouzení. V souladu s touto koncepcí proto ustanovení § 263 odst. 7 tr. ř. stanoví, že „odvolací soud je vázán hodnocením [..] důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu proved.”. Vrchní soud v hodnocení důkazů soudem prvního stupně neshledává žádných závad, které by byl oprávněn vytknout (nelogičnost vývodů, nehodnocení konkrétních skutečností apod.), a neshledává ani zákonných důvodů k tomu, aby sám prováděl důkazy nové či opakovaně již provedené, které by odlišným způsobem hodnotil. V napadeném rozsudku obsažené hodnocení důkazů splňuje požadavky § 2 odst. 6 tr. ř., odvolací soud proto sdílí (s dílčími výhradami – viz níže) i skutkové závěry, které z provedených důkazů krajský soud vyvodil.

Dokazování provedené před soudem prvního stupně vytvořilo dostatečný skutkový podklad pro konstatování, že jím bylo prokázáno, že

> – obžalovaná (společně s již dne 17. 9. 2009 zemřelým V. K.) obývala se souhlasem poškozené M. G. (nerespektujícím znění nájemní smlouvy, kterou poškozená s vlastníkem bytu uzavřela dne 31. 1. 2008) byt č. 6 ve čtvrtém patře domu na N. S. Č. č. 534/2 v O.-P.,

– na počátku roku 2009 se poškozená nacházela ve stavu, kdy již nebyla schopna samostatné chůze, a proto si ani nebyla schopna zabezpečit základní životní potřeby,

– přesně nezjištěného dne v měsíci lednu 2009 obžalovaná společně s V. K. při vědomí těchto skutečností přemístila poškozenou na půdu určenou ke skladování věcí situovanou vedle označeného bytu,

– tam ji zanechala při vědomí, že se poškozená nemůže vrátit do bytu ani si přivolat pomoc,

– nezabezpečila poškozené pomoc jiné osoby a sama se o ni starala nedostatečným způsobem,

– v důsledku těchto nepříznivých podmínek poškozená na uvedeném místě přesně nezjištěného dne na jaře roku 2009 zemřela.

Uvedená skutková zjištění jsou v napadeném rozsudku ve své podstatě vyjádřena, byť nelze nepoukázat na to, že popis skutku obsažený ve výroku napadeného rozsudku („… a na tomto místě bez dozoru jiné osoby po delší dobu zanechala bez řádné pomoci, který vyžadoval její aktuální zdravotní stav, aniž zabezpečila lékařskou péči …“) plně nekoresponduje se zjištěními, která krajský soud vyjádřil v odůvodnění svého rozhodnutí („… není možno vyloučit [..], že jí zabezpečila i základní životní potřeby, tedy jídlo a tekutiny.“). Uvedené konstatování však neznamená, že by napadený rozsudek byl zatížen podstatnou vadou spočívající v rozporných skutkových zjištěních zpochybňujících skutek popsaný ve výroku rozsudku, neboť v kontextu zjištění plynoucích z důkazů, o něž se krajský soud opírá, tj. jednak posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, obsahující závěr o prokázání známek nutriční karence, jednak prvotní výpověď obžalované, v níž je obsažen údaj, že není schopna s jistotou říci, že za poškozenou chodila každý den, odůvodňují ve výroku rozsudku obsažené zjištění, že obžalovaná poškozenou v prostorách půdy „zanechala bez řádné pomoci“. I dle soudu odvolacího je nezbytné skutková zjištění budovat na té části výpovědi obžalované, v níž se rámcově k jednání kladenému jí za vinu doznala, neboť vycházet z jejích údajů pozdějších, např. již ze změněné výpovědi učiněné dne 3. 11. 2009, která obsahuje tvrzení, že poškozená „před svou smrtí normálně jedla, pravidelně, několikrát denně … naposledy tedy jedla předchozí večeři“, či že již mrtvá poškozená „na tom lůžku ležela delší dobu … ležela tam asi měsíc“ a po odvozu druha obžalované do nemocnice „tam pak ještě nějakou dobu v tom bytě na té pohovce ležela“, je s přihlédnutím k závěrům zmiňovaného znaleckého posudku či k závěrům obsaženým ve výpovědi znalce z odvětví soudního lékařství (vyloučení pozření stravy poškozenou den před jejím úmrtím) nepřípadné.

Zásah do skutkových zjištění soudu v podobě, kterou navrhla státní zástupkyně v rámci svého písemně zpracovaného opravného prostředku, je proto nepotřebný, resp. není nezbytný ani z hlediska vystižení pravé podstaty jednání obžalované, za něž je ji třeba činit trestně odpovědnou.

VII.

Právní posouzení věci v napadeném rozsudku je odvolacím soudem v jím přezkoumávané části rozhodnutí shledáváno vadným.

Pokud se týká skutku popsaného v bodě 1) napadeného rozsudku, jeho skutkové vyjádření vůbec nevyjadřuje soudem užitou právní kvalifikaci v podobě trestného činu ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák. V popise skutku nejsou vyjádřeny žádné skutkové okolnosti, pro které obžalovaná – dle závěru krajského soudu – „bez přiměřeného důvodu spoléhala na to, že ke smrti poškozené nedojde“. Jinými slovy vyjádřeno, popis skutku nevyjadřuje krajským soudem dovozované nedbalostní zavinění obžalované ve vztahu ke smrtelnému následku, tj. vědomou nedbalost ve smyslu § 5 písm. a) tr. zák., kterou (avšak zcela nedůvodně) z hlediska jejího zavinění u obžalované shledává

uvedený nalézací soud.

Krajský soud uzavřel, že „obžalovaná velmi dobře znala aktuální zdravotní stav poškozené a musela si být vědoma, že svým jednáním může zapříčinit následek předpokládaný trestním zákonem, v tomto případě smrt poškozené“. O umístění poškozené na půdě, vyjma posléze zemřelého druha obžalované, který však (i vzhledem ke svému zdravotnímu stavu) poškozenou ničím nezaopatřoval, nikdo nevěděl. Při zjištění, že půdu užívala pouze sama poškozená a že do ní (vyjma zcela nepravidelného a spíše ojedinělého průchodu souseda J. D. skrze tyto prostory) nevstupovala žádná jiná osoba, pak s přihlédnutím ke zcela nedostatečné péči samotné obžalované (prokázaná nutriční karence) není zřejmé, na jaké konkrétní skutkové okolnosti by obžalovaná měla – dle zjištění soudu prvního stupně – bez přiměřených důvodů (tedy ve smyslu § 5 písm. a/ tr. zák.) spoléhat, že poškozená v prostorách, do nichž ji obžalovaná přemístila, nezemře.

Nutno zdůraznit, že napadený rozsudek takové okolnosti explicitně neuvádí ani v té části svého odůvodnění, která je věnována zdůvodnění soudem užité právní kvalifikace. Samotný skutek popsaný ve výroku rozsudku neposkytuje podklad pro to, aby v něm vyjádřená skutková zjištění odůvodnila jejich subsumpci pod zákonné znaky nedbalostního trestného činu, který v něm shledal soud nalézací.

Argumentace soudu, který v jednání obžalované pod bodem 1) shledal nedbalostní trestný čin, je vadná. Přestože odůvodnění napadeného rozsudku obsahuje řadu správných myšlenek, je tento jako celek pro odvolací soud neakceptovatelný. Nesprávné jsou dle odvolacího soudu již úvodní vývody krajského soudu, jimiž zdůvodnil nemožnost posouzení jednání obžalované v podobě trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák.

VIII.

Při právním posouzení věci krajský soud dostatečně nevyhodnotil veškeré skutkové okolnosti případu. Jejich správné zhodnocení (viz níže) vede odvolací soud k poznatku, že jednání obžalované popsané v bodě 1) napadeného rozsudku je nezbytné kvalifikovat jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. Při dovození tohoto právního závěru vyšel odvolací soud z následujících skutečností:

Podle § 219 odst. 1 tr. zák. se trestného činu vraždy dopustí ten, „kdo jiného úmyslně usmrtí“. Objektivní stránka trestného činu je vymezena znaky „jiného usmrtí“, subjektivní stránka znakem „úmyslně“.

Objektivní stránku trestného čin vraždy může pachatel naplnit oběma formami jednání, jak je vymezuje ustanovení § 89 odst. 2 tr. zák., tj. nejen konáním, nýbrž i „opomenutím takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen“.

Je tomu tak proto, že tento trestný čin je řazen mezi tzv. nepravé omisivní delikty. Jejich podstatou je právě to, že je lze spáchat jak konáním, tak i opomenutím. Proto jsou nepravé omisivní delikty rovněž nazývány „komisivními *per omissionem*“.

Odpovědnost pachatele za nepravý omisivní delikt však přichází v úvahu jen tehdy, nesplní-li speciální a jemu adresovanou právní povinnost konat. Tato právní povinnost pro pachatele činu, jehož trestní odpovědnost se hodnotí podle trestního zákona (tak tomu je i v případě obžalované), musí vyplývat z okolností, které v současné době účinný trestní zákoník (legislativně lépe z hlediska požadavku legality trestního práva) vyjadřuje v ustanovení § 112 zák. č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Dle něj se jednáním rozumí „i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho

předcházejícího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen“.

Na tomto místě je nezbytné zdůraznit, že trestní zákoník v daném směru nerozšířil podmínky trestní odpovědnosti pachatele. Jak trestně právní nauka (srov. např. Novotný O., Dolenský A., Jelínek. J, Vanduchová M., Trestní právo hmotné, Obecná část, 3. přepracované vydání, Codex Praha 1997, s. 86, či Kratochvíl V. a kolektiv, Trestní právo hmotné, Obecná část, Masarykova univerzita Brno 2002, s. 209), tak i soudní praxe vycházely při výkladu ustanovení § 89 odst. 2 tr. zák. z toho, že tato právní povinnost pachatele konat může být založena těmi samými okolnostmi, tj. i tzv. ingerencí (v ustanovení § 112 tr. zákoníku vyjádřena dikcí „vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předcházejícího ohrožujícího jednání“) či garancí (v ustanovení § 112 tr. zákoníku vyjádřena dikcí „v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat“), kterou při odůvodnění právní kvalifikace jednání obžalované pod bodem 1) výroku napadeného rozsudku zmiňuje i krajský soud.

Po stránce subjektivní je při závěru o vině pachatele trestným činem vraždy nezbytné prokázání jeho zavinění ve formě úmyslu.

Podle § 4 tr. zák. „trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

> a) chtěl způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, nebo
>
> b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn“.

Zatímco v případě úmyslu přímého (§ 4 písm. a/ tr. zák.) si je pachatel vzniku následku (poruchy či ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem) vědom a svým jednáním ho chce dosáhnout, naplnění zavinění v eventuálním úmyslu (§ 4 písm. b/ tr. zák.) je dáno v případech, kdy pachatel nepočítá s žádnou konkrétní okolností, která by vzniku možného následku jeho jednání zabránila. Typické pro eventuální úmysl je to, že pachatel následek, s nímž je pouze srozuměn, nesleduje jako hlavní cíl svého jednání.

Srozumění pachatele se vznikem následku a tím jeho zavinění trestného činu ve formě eventuálního úmyslu je třeba shledávat rovněž v případech tzv. nepravé lhostejnosti. Ta na rozdíl od lhostejnosti pravé, pro niž byla typická „nulitní” vůle pachatele (vylučující závěr o srozumění a tím zavinění ve smyslu § 4 písm. b/ tr. zákona), v sobě zahrnuje kladné stanovisko pachatele k oběma možnostem vývinu z jeho jednání povstalého skutkového děje, tj. nejen k alternativě, při níž k ohrožení či porušení zájmu chráněného trestním zákonem nedojde, nýbrž i k té alternativě, která se vznikem následku, který je znakem příslušné skutkové podstaty (tj. smrtí poškozeného v případě trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák.), projeví. Jinak řečeno v případech tzv. nepravé lhostejnosti má vůle pachatele ve vztahu k trestně právně významnému následku podobu „jak znaménka záporného, tak znaménka kladného“. Nepravá lhostejnost se tak „vyznačuje ambivalentním zájmem, rozděleným mezi možnosti alternativy. Vede ke stavu nerozhodnosti, při kterém je subjektu jedno, co z dvou možností alternativy se stane, která z nich se bude realizovat.“ (srov. Solnař V., Fenyk J., Císařová D., Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání, Nakladatelství Orac 2003, s. 286, ze soudních rozhodnutí např. č. 41/1976 Sb. rozh. tr.).

IX.

S přihlédnutím k těmto teoretickým východiskům pak bylo nezbytné podrobit kritickému rozboru právní vývody obsažené v odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně. Odvolací soud dospěl k poznatku, že pochybení při posuzování ve své podstatě správně zjištěných okolností skutkových,

která vyústila v nesprávný právní závěr o odpovědnosti obžalované za trestný čin ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák., se krajský soud dopustil tím, že sumárně vyjádřeno:

1. nesprávně ztotožnil opomenutí (formu jednání) s nedbalostí (formou zavinění),

2. nesprávně přistoupil k posouzení významu dvou fází ingerence jak z hlediska kauzálního významu těchto odlišných jednání (komise a omise) pro vzniklý smrtelný následek, tak z hlediska významu zavinění pachatele vztahujícímu se k jednání v uvedených dvou fázích pro právní posouzení skutku,

3. nesprávně vyhodnotil skutkové okolnosti vztahující se k druhé fázi ingerence z hlediska zavinění omisivním jednáním způsobeného následku,

4. nesprávně ze zjištěných skutkových okolností dovodil vznik speciální adresné právní povinnosti obžalované z důvodu tzv. garance.

Uvedená zjištění odvolacího soudu mají svůj podklad v následujících poznatcích, které lze z předloženého trestního spisu a napadeného rozsudku učinit:

Z odůvodnění rozsudku krajského soudu je zřejmé, že podstatu skutku, jak ji vrchní soud vymezil výše, zjistil nalézací soud na podkladě jím provedeného dokazování, neboť vyjma ve své podstatě nesporných (resp. obžalovanou nerozporovaných) skutečností, že

a) obžalovaná s poškozenou na základě jejího ústního souhlasu sdílela byt č. 6 v domě na N. S. Č. č. 534/2 v O.-P.,

b) na počátku roku 2009 byl zdravotní stav poškozené již tak insuficientní, že tato nebyla schopna samostatné chůze a nebyla schopna si sama zabezpečit základní životní podmínky (příjem stravy a tekutin),

učinil uvedený soud i skutkový závěr, že

c)poškozená byla přemístěna do prostor půdy ještě v době, kdy žila,

d) k přemístění poškozené ještě za jejího života došlo z toho důvodu, že pro obžalovanou se stal život v jednom bytě s poškozenou již nesnesitelným,

e) obžalovaná svým nebezpečným jednáním sama vytvořila povinnost odstranit toto (pozn. z jejího jednání vzešlé) nebezpečí a pokud tak neučinila, je plně zodpovědná za zaviněný následek [..], tedy za způsobení smrti,

f) příčinou úmrtí poškozené (pozn. byla) lhostejnost obžalované, která se nezabývala evidentně se zhoršujícím stavem poškozené, a přestože bezmocnost poškozené musela být zřejmá i laikovi bez zdravotnického vzdělání, nepřivolala jí pomoc.

Uvedená správná skutková zjištění, která mají podklad v provedeném dokazování, však krajský soud ne zcela správně posoudil z hlediska hmotněprávních vývodů, neboť správně měl uvést, že (viz též výklady níže)

ad e) … je plně zodpovědná za úmyslně zaviněný následek …, neboť nepočítala a ani nemohla vzhledem k daným faktům kalkulovat s žádnou konkrétní okolností, která by vzniku možného následku jejího jednání případně zabránila,

ad f) příčinou úmrtí poškozené (byla) nepravá lhostejnost obžalované.

Plně akceptovatelný je právní závěr krajského soudu, že se samotným přemístěním poškozené obviněnou do půdních prostor, tedy s komisivní formou jejího jednání, je nepřípadné spojovat úmyslné zavinění, které by mělo pokrývat její jednání, kauzální nexus a konečně i vzniklý následek v podobě úmrtí poškozené. Správná je úvaha nalézacího soudu i v tom směru, že toto svým charakterem ohrožující jednání obžalované založilo její speciální právní povinnost ke konání v důsledku tzv. ingerence a že její následná nečinnost (omise) – v podobě nedostatečné aktivity (připouští-li soud, že částečnou péči poškozené obžalovaná poskytovala), která by byla způsobilá odvrátit zcela předvídatelný smrtelný následek při (dle soudu zjištěném) evidentně se zhoršujícím stavu poškozené – odůvodňuje vyvození trestně právní odpovědnosti obžalované za poruchový následek, tj. za smrt poškozené.

Pochybení se však krajský soud při právním posouzení činu obžalované dopustil, pokud při zdůraznění toho, že „k přemístění poškozené ještě za jejího života na půdu zjevně došlo nikoliv proto, aby poškozená na půdě zemřela“, absenci úmyslného zavinění smrtelného následku, která se vztahuje (viz dále) jen k 1. fázi ingerence, tj. pouze ke komisivnímu jednání obžalované, patrně pokládal za rozhodnou pro závěr, že v jednání obžalované nelze spatřovat trestný čin vraždy. Nato nesprávně – z hlediska zavinění smrtelného následku – vyhodnotil skutkové okolnosti případu zjištěné k 2. fázi ingerence, která má podobu omisivního jednání obžalované, a sice jako nedbalost vědomou, ačkoliv správně šlo o úmysl eventuální.

Pokud se týká 1. fáze ingerence, ta z hlediska právního posouzení činu pachatele má význam jen v tom směru, že v ní uskutečněné ohrožující jednání pachatele zakládá jeho následnou speciální právní povinnost konat (srov. Solnař V., Fenyk J., Císařová D., Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání, Nakladatelství Orac 2003, s. 189: „… vyvolá-li někdo vlastním jednáním nebezpečí /vyvede jiného na místo, které je bez cizí pomoci nedostupné, lékař začne provádět operaci/, je z morálního hlediska povinen, aby je odvrátil. Neučiní-li tak vlastní vinou, posuzuje se jeho opominutí jako jednání. I tato povinnost, kterou pachatel porušuje, je povinností právní. Právní řád tu recipuje povinnost mravní a přetváří ji v povinnost právní“.). Přitom charakter zavinění tohoto ohrožujícího jednání není rozhodný pro výslednou právní kvalifikaci skutku, jakožto deliktu omisivního nepravého, neboť o ní rozhoduje zavinění pachatele, které se pojí s následným jeho jednáním, které má podobu právě omisivní (tj. s volním zdržením se pohybu). Výše citované příklady ohrožujícího jednání pak dokladují, že 1. fáze ingerence nemusí být nutně jednáním protiprávním, potažmo pak trestným, a že o právní kvalifikaci skutku tato fáze – mimo založení speciální adresné povinnosti – nerozhoduje a ani nemusí, resp. nemůže.

Chybné je podle zjištění odvolacího soudu i hodnocení krajského soudu, které se týká tzv. 2. fáze ingerence, tj. hodnocení zavinění, které se vztahuje k omisivní části jednání obžalované a z něho v kauzální příčinnosti vzniklému následku v podobě smrti poškozené. Je totiž obecně známou skutečností, že nedostatek příjmu stravy a tekutin vystavuje organismus takové zátěži, která posléze může vést až ke smrtelnému následku. Ze znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, vyplynulo, že nejpravděpodobnější příčinou úmrtí poškozené bylo její vyhladovění, jehož znaky byly v podobě tzv. nutriční karence prokázány po provedené pitvě zemřelé. Byla-li podle zjištění soudu poškozená odkázána na pomoc další osoby, čehož si podle zjištění soudu byla vědoma sama obžalovaná, a byla-li tato umístěna do prostor, kde nebylo reálné, aby si sama pomoc přivolala a kde výskyt jiné osoby byl zcela nepravděpodobný, resp. neočekávatelný (mimo zcela výjimečného použití k průchodu svědkem D.), pak při zjevně nedostatečné péči ze strany obžalované neměla tato vůbec na co spoléhat, natož bez přiměřených důvodů, že ke smrti poškozené, zejména při déletrvajícím jejím pobytu v uvedených prostorách, nedojde.

Pokud by takovou konkrétní okolností (z rozsudku to jednoznačně neplyne) měla být nalézacím

soudem skutkově připuštěná (viz odůvodnění rozsudku) péče obžalované o poškozenou, pak její zjevná nedostatečnost, kterou je nutno dovodit ze znalci zjištěné nutriční karence, nemůže být vůbec pokládána jakkoli za okolnost, na kterou by obžalovaná mohla jako na nepřiměřenou spoléhat, že úmrtí poškozené zabrání.

V takovém případě by nešlo o spoléhání se na okolnosti nepřiměřené, neboť ty jako takové vůbec neexistovaly, a tím pádem nemohly odůvodnit závěr o zavinění ve smyslu § 5 písm. a) tr. zák. Je proto nesprávný závěr krajského soudu, že smrtelný následek zavinila obžalovaná svým omisivním jednáním ve formě nedbalostního zavinění, tj. při soudem konstatované vědomé nedbalosti podle § 5 písm. a) tr. zákona.

Dosavadní výklady týkající se významu jednotlivých fází ingerence lze ukončit konstatováním, že sám krajský soud učinil závěr, že „v důsledku neposkytnutí pomoci ze strany obžalované došlo fakticky ke smrti poškozené“ a že tím jinými slovy sám nalézací soud v posuzované věci připustil rozhodující kauzální význam právě omise, tzn. 2. fáze ingerence, pro vznik následku předvídaného v § 219 odst. 1 tr. zák., a nikoli komise, co by její 1. fáze.

X.

Soudem prvního stupně konstatované skutečnosti totiž svědčí závěru, že neexistovala žádná okolnost, na kterou by, byť jako nepřiměřenou, mohla obžalovaná spoléhat, že smrt poškozené nenastane. V takovém případě je nutno dovodit, že jednala v úmyslu eventuálním podle § 4 písm. b) tr. zák., kde hranici odlišující jej od vědomé nedbalosti vytváří již tzv. nepravá lhostejnost (spadající ještě pod zmíněnou formu úmyslu), pro niž je příznačné, že pachateli je jedno, jestli jedna z reálně hrozících možností (tj. i alternativa vedoucí k následku, který je znakem skutkové podstaty příslušného trestného činu) nastane či nenastane. Nedostatečnost pečovatelských aktivit, pokud je ve vztahu k poškozené po jejím přemístění do půdních prostor obžalovaná přesto realizovala (např. nepravidelné poskytnutí nedostatečného množství stravy), vedou odvolací soud k závěru, že z omisivního jednání povstalý následek v podobě úmrtí poškozené je zaviněn obžalovanou ve formě eventuálního úmyslu podle § 4 písm. b) tr. zák. Aplikace § 89 odst. 2 tr. zák. spolu se zjištěnou formou zavinění následku (tj. úmyslné způsobení smrti jiného) pak má ten důsledek, že jednání obžalované musí být hodnoceno jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. spáchaný jako omisivní delikt nepravý, tzv. komisivní, spáchaný *per omissionem*.

Zbývá dodat, že pokud bylo výše uvedeno, že zavinění musí zahrnovat příčinnou souvislost mezi jednáním a následkem (resp. i účinkem, jímž dochází k jeho naplnění u deliktů poruchových), pak vyslovení výše uvedeného právního závěru o vině obžalované dokonaným trestným činem podle § 219 odst. 1 tr. zák. nebrání poznatek, že se nepodařilo zjistit bezprostřední příčinu úmrtí poškozené, neboť pro závěr o naplnění subjektivní stránky tohoto trestného činu ve smyslu zásady trestní odpovědnosti za vinu z hlediska vnitřního, tj. psychiky jeho pachatele (např. III. ÚS 1748/08), je dostačující vědomí obžalované, že její jednání (omise ve výše vyloženém smyslu zdržení se nezbytných aktivit) může ke smrti poškozené vést, a z hlediska vůle pak to, že nepodnikla nic, aby vzniku této alternativy reálně hrozící zabránila. Její vůle nebyla nulitní, neboť obsahovala nejen její podobu zápornou, nýbrž i kladnou, což z hlediska úmyslu eventuálního podle § 4 písm. b) tr. zák. je dostačující. Z hlediska příčinného vztahu je pak nezbytné dodat, že ten nebyl mezi jednáním obžalované a vzniklým následkem přetržen, nedošlo k situaci, že by smrt poškozené vzešla z jiných příčin, pro něž nebylo jednání obžalované (dlouhodobé ponechání poškozené v označených prostorách bez náležité péče) kauzální.

Pokud se úvahy soudů rozhodujících ve věci v dřívějších stadiích řízení (zejména usnesení okresního soudu o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu) zaobíraly možností dalšího zpřísnění právní kvalifikace jednání obžalované (konkrétně naznačena byla možnost posouzení činu podle §

219 odst. 1, odst. 2 písm. h/ tr. zák.), pak tyto dostatečně nereflektují skutečný průběh i motivaci činu, neboť zde uvedené alternativy kvalifikačních znaků nejsou v jednání obžalované naplněny a aplikace kvalifikované skutkové podstaty pak není odůvodněna ani materiálními hledisky ve smyslu § 88 odst. 1 tr. zák.

XI.

Obiter dictum k otázce právního posouzení jednání obžalované nalézacím soudem vrchní soud dodává následující:

I když krajský soud výslovně ve své argumentaci nevyjádřil důvody toho, že nepřipadalo v úvahu „kvalifikovat její jednání jako trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 207 tr. zák.“, pak – s ohledem na navazující text jeho rozhodnutí – tento jeho vývod odvolací soud částečně sdílí. Z odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně lze dovodit, že (i dle nalézacího soudu) odpovědnost obžalované za tento ohrožující omisivní delikt pravý obecný (§ 207 odst. 1 tr. zák.) byla vyloučena, neboť v důsledku vzniku speciální právní povinnosti obžalované při uplatnění tzv. ingerence nastaly důvody pro vyvození její odpovědnosti přímo za čin poruchový (závažnější delikt omisivní nepravý). Ohledně jeho posouzení – z hlediska formy zavinění jeho následku – se však (viz výše) odvolací soud s právním posouzením obsaženým v napadeném rozsudku neztotožnil.

Dodat lze snad i to, že kvalifikace skutku obžalované podle § 207 tr. zák. byla vyloučena i jako kvalifikace souběžná, neboť o jednočinný souběh tohoto trestného činu a trestného činu podle § 219 odst. 1 tr. zák. od samého počátku vůbec nešlo, tudíž ani o případnou konverzi v této souvislosti (viz dále).

O trestní odpovědnosti obžalované ve smyslu § 207 odst. 1 tr. zák. by bylo lze uvažovat toliko při odlišných skutkových zjištěních soudu. Vyloučena by nebyla za situace, pokud by obžalovaná při vědomí o velmi nepříznivém zdravotním stavu poškozené jednala tak, že by ji v jejím bytě ponechala a neučinila žádná opatření, která ji ve smyslu citovaného ustanovení trestní zákon obecně ukládá, aniž by tu však zároveň byla jakákoli, byť jen ústní, dohoda (smlouva) mezi poškozenou a obžalovanou v níže uvedeném smyslu a z ní plynoucí právní povinnost obžalované konat. Naplnění skutkové podstaty, jejíž znaky jsou po stránce objektivní vymezeny tak, že „kdo osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví, neposkytne potřebnou pomoc, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného“, by v takové situaci plně přicházelo v úvahu. Zcela reálně (vzhledem i k následně prokázanému jednání obžalované, která byt i po smrti poškozené nadále – neoprávněně – užívala) by dovoditelná byla i úmyslná forma takového jejího jednání. Za uvedeného zvažovaného (leč provedeným dokazováním vyvráceného) skutkového stavu věci by bylo lze obžalovanou činit trestně odpovědnou „pouze“ za tento trestný čin, neboť smrtelný následek by jí nemohl být přičítán. Při omisivním deliktu pravém obecném (§ 207 odst. 1 tr. zák.) totiž pachatel odpovídá „toliko“ za ohrožující následek, a to na rozdíl od omisivních deliktů pravých speciálních, které „mohou poměrně snadno „konvertovat“ právě v delikt omisivní nepravý, typicky závažnější (jako poruchový), než je pouhá pravá omise (jako ohrožovací) …“ – viz Kratochvíl V. a kolektiv, Trestní právo hmotné, obecná část, 2. vydání, C.H.BECK 2012, s. 254.

Nalézací soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že speciální povinnost obžalované konat pro ni plynula nejen z tzv. ingerence, nýbrž i z tzv. garance. Tento právní závěr odvolací soud nesdílí. Ve vztahu ke skutkovým zjištěním, k nimž se na podkladě zhodnocení provedených důkazů dobral krajský soud, jsou jeho závěry, které vyslovil v otázce tzv. garance, nepřípadné.

Z odůvodnění rozsudku plyne, že nalézací soud dovodil tzv. garanci z ústní dohody o užívání bytu poškozené obžalovanou (a jejím tehdejším druhem), s níž byl spojen závazek podílet se finančně na nákladech s tímto bydlením spojených. Podle krajského soudu vznikla obžalované i povinnost starat

se o poškozenou plně i po stránce jejího zdravotního stavu „… a garance, neboť převzala dobrovolně odpovědnost za péči o poškozenou [..] na základě nevyslovené, ale fakticky naplňované dohody …“). Nalézací soud vyhodnotil jím označenou „garanci“ (též) jako důležitou povinnost vyplývající pro obžalovanou z jejího postavení ve smyslu kvalifikačního znaku odst. 2 § 224 tr. zák., jež svým omisivním jednáním porušila.

Toto hodnocení ovšem odvolací soud nesdílí. Naopak zastává názor, že z fakticky realizované ústní dohody o spoluužívání bytu, která odporovala ustanovením, jež měla dodržovat na základně písemně uzavřené smlouvy o nájmu bytu poškozená, lze takovou speciální právní povinnost obžalované dovodit právě jen ze smlouvy, coby samostatného zdroje speciální právní povinnosti pachatele konat, tj. zdroje odlišného od „garance“ jako takové ve smyslu standardní interpretace ustanovení § 89 odst. 2 tr. zák. Připomíná se (srov. Kratochvíl V. a kolektiv, Trestní právo hmotné, Obecná část, Masarykova univerzita Brno 2002, s. 209), že garancí vzniká speciální právní povinnost z konkrétní situace („garant přebírá svým jednáním záruku za integritu chráněného statku“ a „nedostojí-li povinnosti z této záruky plynoucí, jedná trestně právně omisivně“), v případě smluvních vztahů vzniká tato speciální povinnost převzetím závazků (právních povinností), které plynou z uzavřené smlouvy. Z argumentace obsažené v napadeném rozsudku je třeba dovodit, že nalézací soud ztotožnil „garanci“ a „smlouvu“ jako dva relativně samostatné prameny speciálních právních povinností konat, to v kontextu deliktů omisivních nepravých.

XII.

Protože z výše uvedených důvodů dospěl odvolací soud k závěru o vadnosti výroku obsaženého pod bodem 1) napadeného rozsudku, zrušil podle § 258 odst. 1 písm. b), d), odst. 2 tr. ř. (tj. proto, že se ohledně takové části soud nevypořádal se všemi skutečnostmi významnými pro rozhodnutí, a proto, že v přezkoumávané části rozsudku bylo porušeno ustanovení trestního zákona), v tomto rozsahu výrok o vině (a za podmínek § 258 odst. 2 věta za středníkem tr. ř. i výrok o trestu) a za splnění podmínek § 259 odst. 3, 4 tr. ř. na podkladě odvolání státní zástupkyně o vině obžalované znovu rozhodl tak, že ji uznal vinnou trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. V popise skutku vyjádřil ta zjištění soudu prvního stupně, která jsou esenciální pro uvedenou právní kvalifikaci, když zbývající ve výroku rozsudku soudu prvního stupně uvedené skutečnosti (zejména uvedené neoznámení úmrtí poškozené) pokládá za širší skutková zjištění, která nepopisují bezprostředně skutek de iure a která v důsledku toho dostačuje případně uvést v odůvodnění rozhodnutí.

Z hlediska procesních předpokladů, které bylo nutno dodržet při rozhodování o vině obžalované v případě, že soud hodlal její čin posoudit přísněji než státní zástupkyně v podané obžalobě, lze zmínit to, že tyto byly dodrženy. Usnesení, jímž vrchní soud přenesl rozhodování ve věci v prvním stupni na krajský soud (usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp.zn. 1 Ntd 4/2011, ze dne 27. 4. 2011), je z hlediska obsahového považováno za rozhodnutí nahrazující poučení obviněného o možnosti přísnějšího posouzení skutku ve smyslu § 190 odst. 2 tr. ř., resp. § 225 odst. 2 tr. ř. (srov. č. 4/2007 Sb. rozh. tr.). Citovaným rozhodnutím vrchního soudu byla věc obžalované svěřena k rozhodování krajskému soudu, který je soudem věcně příslušným k tomu, aby rozhodl o skutku právně kvalifikovaném jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. (§ 17 odst. 1 tr. ř.). Pokud tak neučinil tento krajský soud jako soud nalézací, mohl tak v důsledku odvolání podaného v neprospěch obžalované státní zástupkyní (i s přihlédnutím k již zmiňovanému upozornění obžalované na možnost odlišného právního posouzení skutku) učinit soud odvolací.

Rozhodnutím odvolacího soudu nedošlo k porušení zákazu *reformationis in peius*. Odvolací soud změnu rozhodnutí v neprospěch obžalované učinil na podkladě odvolání státní zástupkyně podaného v neprospěch obžalované, a přestože v zákonem stanovené lhůtě byl tento opravný prostředek podán toliko proti výroku o trestu, umožnil (viz část IV.) přezkoumání napadeného rozsudku i v části 1) výroku o vině a následnou změnu tohoto výroku provedenou odvolacím soudem.

Přestože odvolací soud rozhodoval o vině obžalované za účinnosti trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů), neaplikoval jeho ustanovení, neboť jako podle § 16 odst. 1 tr. zák., tak podle § 2 odst. 1 tr. zákoníku se trestnost činu posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán (tj. v posuzovaném případě za účinnosti trestního zákona), přičemž podle pozdějšího zákona se posoudí pouze tehdy, je-li to pro pachatele příznivější. Tato alternativa nenastala jak v případě posouzení skutku popsaného pod bodem 1) výroku rozsudku soudu prvního stupně (ustanovení § 140 odst. 1 či odst. 2 tr. zákoníku není příznivější než ustanovení § 219 odst. 1 tr. zák.), tak v případě skutku popsaného v bodě 2) výroku téhož rozsudku (ustanovení § 208 odst. 1 tr. zákoníku je stejně trestné jako ustanovení § 249a odst. 1 tr. zák.), a to ani při hodnocení dalších ustanovení obou konkurujících si zákonů. Vina obžalované byla proto vyslovena podle příslušných ustanovení trestního zákona.

Výrok pod bodem 2) rozsudku nalézacího soudu, který nebyl napaden a tudíž ani přezkoumáván odvolacím soudem, zůstal nezměněn.

XIII.

Trestní zákon byl aplikován i v případě trestu, který bylo nezbytné obžalované uložit. V důsledku změny právního posouzení skutku pod bodem 1) napadeného rozsudku byla obžalovaná nově ohrožena uložením trestu odnětí svobody v trvání deseti až patnácti let. Trest bylo třeba ukládat – vzhledem k nezměněnému výroku o vině trestným činem neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák. – za podmínek § 35 odst. 1 tr. zák. jako trest úhrnný.

Přestože nepanuje naprostá jednota v otázce postihu omisivních forem jednání (srov. Solnař V., Fenyk J., Císařová D., Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání, Nakladatelství Orac 2003, s. 187: „Sporné je v literatuře, zda opomenutí vyžaduje mírnějšího postižení než konání /zejména pokud jde o povinnost plynoucí z předchozího jednání/.“), odvolací soud nedospěl k poznatku, že by uvedená forma jednání měla odůvodnit favorizovaný přístup k obžalované, který by se projevil uložením mírnějšího trestu (v daném případě trestu vyměřeného pod spodní hranicí základní trestní sazby). V konkrétně posuzované věci nic nenasvědčuje tomu, že by omisivní charakter jednání obžalované umožňoval dospět k závěru, že svědčí o nižší společenské nebezpečnosti činu obžalované, míněno nižší, než kdyby k usmrcení poškozené došlo jejím komisivním jednáním. V posuzované věci je tomu spíše naopak, neboť dlouhodobá nečinnost obžalované se projevila v postupném umírání poškozené, která se nacházela v situaci, která svědčila o zjevné neúctě obžalované k ní jako k lidské bytosti.

Žádné skutečnosti, pro které by bylo třeba trest uložený obžalované v rámci zákonné trestní sazby pokládat za nepřiměřeně přísný, odvolací soud z hlediska ustanovení § 40 odst. 1 tr. zák. neshledává jak vzhledem k okolnostem případu, tak vzhledem k poměrům pachatele. K uložení trestu pod spodní hranicí trestní sazby proto není zákonných podmínek.

Na straně druhé lze učinit závěr, že účelu trestu (§ 23 odst. 1 tr. zák.) a stejně tak i účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1 tr.ř.) lze dosáhnout již při uložení trestu obžalované na samé spodní hranici trestní sazby. Tento postih je dostatečný jak z hlediska individuální, tak generální prevence. Výměra trestu uloženého obžalované předurčuje způsob výkonu tohoto trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou (§ 39a odst. 2 písm. d/ tr. zák.). Protože nebyly dány důvody aplikace § 39a odst. 3 tr. zák. ve smyslu zařazení obžalované do mírnějšího typu věznice, byla pro výkon trestu zařazena do věznice se zvýšenou ostrahou, jak zákon předpokládá.

XIV.

Z dosud uvedeného je zřejmé, že odvolací soud nepřisvědčil námitkám obsaženým v odvolání obžalované. Skutkový základ věci neposkytuje procesní prostor pro to, aby odvolací soud s využitím zásady *in dubio pro reo*, jak toto navrhla obžalovaná, přistoupil k jejímu zproštění obžaloby ohledně skutku pod bodem 1). Vzhledem ke změně právní kvalifikace tohoto skutku nebyl shledán důvodným ani její návrh na uložení trestu odnětí svobody nespojeného s jeho přímým výkonem či návrh na vrácení věci k novému rozhodnutí soudu prvního stupně. Odvolání obžalované odvolací soud vyhodnotil jako nedůvodné a jako takové je podle § 256 tr. ř. zamítl.